Majoor De Meulder behandelde tijdens diezelfde vergadering van de Landsleiding de plaats van het Vlaamse Leger. Het zou een deel van de Duitse *Wehrmacht* worden, met echter een eigen kommando (160). Verder werden nog referaten naar voor gebracht betreffende het bestuur, de gerechtelijke struktuur, gezondheidszorg, onderwijs, kultuur en landelijke bewoning. Al de behandelde referaten waren eerst besproken geworden in kleine studiegroepen. De resultaten van de diskussies werden aan Van de Wiele voorgelegd, waarna dan uiteindelijk rapporten samengesteld werden, die tijdens de vergaderingen van de Landsleiding voorgedragen en opnieuw aan diskussie onderworpen werden (161).

Zo werden in de groep van Dr. Rob Van Roosbroeck, die « Gevolmachtigde van de Landsleider voor kunst en kultuur » was, o.a. de twistpunten vrij onderwijs - staatsonderwijs bestudeerd (162). Uiteindelijk zou men geopteerd hebben voor het primaat van het staatsonderwijs, met één enkele uitzondering : de Katolieke Universiteit te Leuven mocht blijven bestaan (163). Ook de inrichting van de universiteiten werd besproken. Het resultaat was in grote lijnen het behoud van het Belgische systeem, behalve dat men aan de volkskunde (folklore) meer aandacht zou moeten besteden. Uit diskussies over kultuurverspreiding bleek dat het Duitse systeem van *Kulturkammer* voor Vlaanderen niet aangewezen was (164).

Wat de urbanizatie betreft, had men in de Landsleiding voorgesteld zoveel mogelijk tot komdorpen over te gaan, waar dit mogelijk was. Dit wilde zeggen dat men het in Vlaanderen overheersende langgerekte dorp met de lintbebouwing wilde vervangen door koncentratie omheen de dorpskern, om zodoende over meer vrije ruimte tussen de agglomeraties te beschikken (165). Zelfs voor de Duitsers bleken bepaalde voorstellen van de Landsleiding, alhoewel degelijk bestudeerd, soms een onpraktische, professorale oorsprong te hebben (166).

De vergadering van 26 oktober had tot uiteindelijk resultaat dat in de schoot van de Landsleiding vier grote onderdelen opgericht werden (167).

---

(160) Majoor Jan de Meulder (1912 - aan de Oder 1945). Hij was een van de officieren, die zich te Lückenwalde in 1941 gegroepeerd hadden in de « Luitenant De Windekring ». Na zijn vrijlating nam hij dienst bij de Vlaamse Wacht en was er in 1944 bevelhebber van. (Zie Nota van « Wedergoedmaking », ontvangen op 3 januari 1972 en mededeling van « Wedergoedmaking », 8 maart 1972).

(161) *RVR - ED.*

(162) *RVR.*

(163) *HJE.*

(164) *RVR.*

(165) *JVDW.*

(166) Verslag onderhoud Diehl, vertegenwoordiger buitenlandse zaken, met Van de Wiele te Wahn, 13.1.1945 : *Arbeit van de Wielees (sic) und seiner Mitarbeiter hinterlässt Eindruck sorgfältiger, überlegter Planung, die von Glaubigem getragen wird. Die der flämische Bewegung eigene, ehrenhafte, oft biedere Gesinnung hat sich erhalten. Bewegung hat allerdings auch Teilweise Kennzeichen ihrer Professoralen Herkunft aus dem Kreis der Belgischen Universitäten bewahrt* (*AGAD* - Krug von Nidda).

(167) *Vortragsnotiz Wagner*, november 1944.

Een eerste groep, « Kultuur en Onderwijs », stond onder leiding van Van Roosbroeck (168). Deze groep omvatte enkele kunstenaars en geleerden. Daarnaast werd een groep « Techniek » opgericht, onder leiding van Ir. J. Haesaerts (169). Oorspronkelijk had Haesaerts in de groep « Sociale zaken en economie », onder leiding van E. Delvo gewerkt (170). Haesaerts zou te Bad-Pyrmont reeds systematisch alle problemen in verband met de stedebouw van het land na de « bevrijding » bestudeerd hebben en een goed ineengestoken plan ingediend hebben (171). Een derde groep was « Sociale zaken en economie ». Die kwam onder leiding van Delvo. Dat was normaal. Delvo had immers, in de optiek van het socialisme, zoals dat door Van de Wiele en zijn medewerkers gezien werd, de meeste ervaring door zijn funktie van leider van de UHGA (172). Met Delvo werkten samen o.a. J. De Ridder, funktionaris van de UHGA, J. De Meyer, medewerker van de De Vlag, F.J. Hendriks, hoofd van het Rijksarbeidsambt. Ook Dr. Van Bergen, die met financiën belast werd, ressorteerde vooreerst onder Delvo. De eerste resultaten van de werkzaamheden van deze groep werden nog te Bad-Pyrmont voorgesteld. E. Delvo hield er een referaat, waarin hij het klassenloze socialisme en de sociale rechtvaardigheid, gebaseerd op de arbeidsprestaties, nader toelichtte. Voor de toekomst voorzag Delvo een Arbeidsfront naar Duits model, maar aangepast aan de Vlaamse realiteiten, waaraan alle arbeidende mensen zouden deelnemen, gebaseerd op de bedrijfs- en gewesteenheid. Wetenschappelijk zou vastgesteld moeten worden welke prijs er voor welke inspanning betaald moest worden, om iedereen deelachtig te maken aan dat socialisme. Het Arbeidsfront zou met het bevoegde arbeidsministerie moeten tot overeenkomsten komen, om meer en meer sociale voorzieningen te verspreiden. Het sociaal leven zou gebaseerd worden op de basisstellingen, die tot stand waren gekomen tijdens de werkzaamheden van « De Europeesche sociaalwetenschappelijke bijeenkomst » te Bad-Salzbrunn, in Silezië, in de loop van maart 1944 (173).

Deze drie groepen hadden vooral een voorbereidende opdracht, het was studiewerk dat moest verricht worden, om naderhand in het « bevrijde » Vlaanderen aan de arbeid te kunnen gaan.

Daarnaast was er nog een groep, die reeds met praktische opdrachten belast was : de groep « Bestuur » (*Verwaltung*) waarvan René Lagrou de leider

---

(168) *RVR - ED* — Tevens Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44.

(169) Cfr. noot 168.

(170) J. Haesaerts was burgerlijk ingenieur, afgestudeerd aan de Rijksuniversiteit Gent. Een tijdlang was hij assistent bij Prof. Magnel, om in 1941, op 39-jarige leeftijd, kommissaris voor de heropbouw van Brabant te worden (*Reconstruction*, nr. 3, februari 1941, p. 5). — Voor de heropbouwplannen na het beëindigen van de oorlog, zie tevens *L'Avenir*, 16 maart 1945, *L'échevin des travaux publics de Bruxelles fait appel aux techniciens belges pour la reconstruction du pays.*

(171) *ED* — Tevens nota *ED*, 25.4.1972.

(172) *JVDW - ED* — Tevens Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44.

(173) *ED* — Tevens nota van *ED*, 25.4.1972 — Tevens tekst van *ED* over die bijeenkomst (in fotokopie op het Centrum bewaard) — Tevens Frans DE CORT, « Het programma van het Europeesche Socialisme. Belangrijke vergadering der Sociale leiders uit gansch Europa », in *De Vlaamsche Post*, 22 april 1944.

was (174). Lagrou had toen de rang van *SS-Sturmbannführer* en had, met de manschappen van de *1ste SS-Standarte* Vlaanderen, die naar Duitsland waren uitgeweken, een politiebataljon opgericht, onder zijn bevel. Het effektief kommando over de eenheid, eigenlijk niet groter dan een kompagnie, was in handen van *SS-Obersturmführer* R. Verbelen (175). De groep « Bestuur » of *Inneres*, zoals die eveneens vermeld werd, omvatte verder nog Dr. Jur. Verdoodt, tijdens de bezetting voorzitter van het Landspartijgerecht van de De Vlag, de tuchtkommissie van de partij (176). Verdoodt werd gevolmachtigde van de Landsleiding voor justitie en als dusdanig belast met het onderzoek naar de juridische aspekten van de handelingen door de Landsleiding verricht, terwijl hij tevens het justitiële apparaat van het nieuwe Vlaanderen moest voorbereiden (177). In die optiek verscheen op 5 november 1944 in de *Vlaamsche Post* een kaderbericht « Oproep tot alle Vlaamsche Juristen. Alle Vlaamsche rechtsgeleerden, griffiers, enz..., die zich in Duitschland bevinden, worden dringend verzocht onmiddellijk hun juist adres in Duitschland bekend te maken aan Dr. jur. S. Verdoodt, p.a. Hildesheim (20), Bankplatz 1. » (178).

Ook werden raadgevingen verstrekt. In *De Vlaamsche Post* verscheen eveneens een mededeling van de « Landsleiding Vlaanderen - Rechtskundige Dienst » over « Wat alle arbeiders moeten weten. I - Rechtskundige Bijstand », waarin gewezen werd op de mogelijkheid de nodige officiële dokumenten te vervangen door onder eed afgelegde verklaringen, o.m. om een huwelijk af te sluiten (179). Diezelfde mededeling omvatte nog « II - Herstel en schadevergoeding » dat aankondigde dat na de « verplichtingen van de Belgische Staat ten overstaan van de oud aktivisten 14-18 en van de politieke ontvoerden van mei 1940 » overgenomen te hebben, de Landsleiding Vlaanderen verder heeft beslist dat « al de stoffelijke schade zal vergoed worden welke de Vlaamsche nationaal-socialisten zullen geleden hebben naar aanleiding van hun evacuatie,

---

(174) *RVR* — Tevens Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44 — Advokaat René Lagrou was een van de oprichters van SS-Vlaanderen in augustus 1940. Na een tijdje als *Kriegsberichter* aan het Oostfront verbleven te hebben, verdween hij uit de politieke circulatie. Hij week in september 1944 uit naar Duitsland. Eigenaardig is wel dat Lagrou, aldus *AS*, aan wie hij de raad gaf eveneens naar Duitsland te vertrekken, er op pochte dat hij zeer spoedig als minister van justitie zou terugkeren in Vlaanderen.

(175) *JF* — Zie *De Vlaamsche Post*, 22 november 1944, « Politiebataljon. Van 15 november af zijn de Berlijnsche Diensten van de staf overgebracht van de Uhlandstr. 1, naar de Regenburgerstr. 2, 5de verdieping, telefoon 25.55.69. Voor den politiekursus worden nog steeds inschrijvingen aanvaard. De gevolmachtigde voor Politie SS-Obersturmführer Rob. Verbelen ».

(176) Mededeling F.J. Verdoodt — Verklaring van Prof. H. Bernard, tijdens proces Verbelen te Wenen, volgens verslag van *La Libre Belgique*, 15 december 1965.

(177) *RVR* — *RVH* herinnert zich dat hij, met Verdoodt en Van de Wiele, de gevolgen van de « Kriegseinsatz der Vlaamsche Jeugd » besproken had. Verdoodt stond in voor de juridische implikaties van dergelijke beschikkingen. Tekst van de oproep in *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945.

(178) Op 1 november 1944 had de Landsleiding Bad Pyrmont moeten verlaten.

(179) Dr. Juris A. Samyn, die te Brugge een goed gekend advokaat was, raadde echter af, telkens men hem in een dergelijk geval raad vroeg, een huwelijk af te sluiten in de toenmalige situatie, omwille van de onduidelijke juridische gevolgen.

of naar aanleiding van maatregelen tegenover onze volksgenooten in bezet België getroffen. Dit geldt ook ten overstaan van onze Vlaamsche werklieden in het Rijk. Te gepasten tijde zal een nieuwe Herstelkommissie opgericht worden om al deze gevallen te regelen. In afwachting kunnen de gezinshoofden, die in Duitschland verblijven en hun meubelen, kleederen, enz... in Vlaanderen hebben moeten achterlaten, aan de Landsleiding de noodige formulieren aanvragen om nu reeds den inventaris van hun roerende goederen op te maken. De Landsleiding zal ook het nodige doen opdat alle geëvakueerden, en desgevallend ook onze werklieden, na de bevrijding van Vlaanderen, onmiddellijk hun vroegere woning zouden kunnen betrekken. Ook te dien einde moeten de in Duitschland verblijvende gezinshoofden reeds nu het betreffende formulier aanvragen op het adres : Landsleiding Vlaanderen - Rechtskundige Dienst - Hildesheim (20) - Bankplatz 1 » (180). In de groep van Lagrou nog werd de reeds genoemde Rob. Verbelen belast met de politie (181).

Een laatste, nog niet vermelde groep, hield zich vooral bezig met de propaganda. Deze groep verbleef voor het grootste gedeelte van de tijd in Berlijn en stond onder leiding van Pol Le Roy. Pol Le Roy had tot 1943 de propagandaleiding van de De Vlag in handen gehad, waarna hij leider van de dienst « Scholing » was geworden. In Duitsland, na de evacuatie, werd hij opnieuw belast met de propaganda. Met een kleine staf, zijn adjunkt Leo Poppe, met A. Vandenberghe, burgemeester van Oudenaarde tijdens de bezetting, en nog enkele anderen, was de propaganda van de Landsleiding sinds oktober in werking. Le Roy was daarenboven ook vertegenwoordiger van de Landsleiding bij het *Europäisches Propagandabureau* te Berlin-Lichterfelde waar Noren, Denen, Fransen, Walen, Nederlanders, Italianen, Roemenen en Hongaren samenwerkten om de « Europese gedachte » te propageren (182).

Met hetgeen hiervoor werd gezegd kan, met alle restrikties verbonden aan het bronnenmateriaal, het volgende organigram voor december 1944 van de Landsleiding opgesteld worden .

(180) Niet gedateerd persknipsel, geleend door A. Coolen (zie voetnoot 80).
(181) Zie hiervoor, voetnoot 175.

STRUKTUUR VAN DE LANDSLEIDING

Landsleider
Dr. Jef Van de Wiele

↓

Adviesraad
Voorzitter : C. Verschaeve
Leden : Dr. A. Borms
Prof. Dr. A. Jacobs

→ Studie- en Werkgroepen

1. Voorbereidingswerk
   a) Kunst en Onderwijs : *gevolmachtigde* Prof.Dr. R. VAN ROOSBROECK + medewerkers
   b) Sociale zaken : *gevolmachtigde* : E. DELVO (183)
      In die groep : Dr. VAN BERGEN, later *gevolmachtigde voor beheer, bezit en financie* (184)
      : J. DE RIDDER
      : F.J. HENDRIKS
   c) Techniek en wederopbouw : Ir. J. HAESAERTS
2. Werkgroepen met onmiddellijke taken
   a) Binnenlandse zaken - bestuur : Dr. Juris R. LAGROU
      In die groep : Dr. Jr. S. VERDOODT, *gevolmachtigde voor justitie*
      : R. VERBELEN, *gevolmachtigde voor politie*
   b) Propaganda : leider : P. LE ROY
      : adjunkt : L. POPPE
3. Kleinere werkgroepen
   Jeugdzaken : gevolmachtigde R. VAN HULSE (185)
   Arbeidsdienst : leider : R. VAN THILLO (186)
   Gezondheidszorg : Dr. H. GRAVEZ (187)
   NSV, enz. (188)

→ Middenbeheer (administratie) steeds te Hildesheim gevestigd (189)

→ Gouwafgevaardigden van de Landsleiding

Dit was echter geen vaste struktuur. Wijzigingen konden optreden, vooral wanneer de Landsleiding in Vlaanderen zou kunnen regeren. Alhoewel de leden van de Landsleiding elkaar soms ironisch betitelden met « Mijnheer de Minister » (190), was er immers niets definitief. Men hoopte, de meeste leden althans, dat men tot een overeenkomst met Dr. Elias en het VNV zou kunnen komen, wat dan weer een andere taakverdeling zou meegebracht hebben (191).

Het verblijf in Bad-Pyrmont duurde echter niet lang. Op 1 november reeds moest het slot ontruimd worden. En dat gebeurde met tegenzin, zoals blijkt uit de brieven van Van de Wiele op 8 en Verschaeve op 11 november 1944. Dat was echter niet zozeer omdat het komfort in het slot zo op prijs gesteld werd. Integendeel, de personen die bij de Landsleiding betrokken waren, moesten meestal in slaapzalen de nacht doorbrengen. De families waren niet in het slot ondergebracht. Het gebouw was koud in die herfstdagen, de voeding karig, wasgelegenheid was er alleen in de kelders (192). Maar de

---

(182) *ED - JVDW - PLR.*

(183) Delvo was tevens belast met de kontakten met het DAF en met de kontrole op de administratie van de landsleiding — *ED.*

(184) *« BELANGRIJK BERICHT AAN DE BEZITTERS VAN BELGISCHE BANKBILJETTEN. Degenen die nog in het bezit zijn van Belgische bankbiljetten, worden hiermede uitgenoodigd hun bezit bij een Deviezenbank, zonder uitstel te deponeren en ons een echt verklaard afschrift van hun depositobewijs te bezorgen. Zulks moet uiterlijk op 31 maart geschied zijn.* Wie na dien datum nog Belgische bankbiljetten in handen houdt, komt, afgezien van mogelijke strafvervolgingen, voor latere valorisatie van zijn bezit niet meer in aanmerking en maakt het diensvolgens waardeloos. Voor de Landsleiding Vlaanderen. De Gevolmachtigde voor Beheer, Bezit en Financie : Dr. Van Bergen », in *Vlaanderen Vrij*, 8 maart 1945. Een kleine bundel briefwisseling uit de administratie van de Landsleiding Vlaanderen, Ambt financie, is bewaard gebleven. Een brief van 17.3.45, uitgaande van de *Germanische Leitstelle*, geeft inlichtingen over de achtergrond van bovenvermeld krantenbericht. Bewaard werden 7 brieven, die voornamelijk handelen over aanvullingen van soldij voor *Waffen-SS*-vrijwilligers. (Fotokopieën in het Centrum als *AGAD*, Vl[aamse] L[ands]L[eiding]).

(185) Zie « Kriegseinsatz der Vlaamsche Jeugd » met vermelding Raf van Hulse, Gevolmachtigde voor jeugdzaken, in *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945.

(186) R. Van Thillo was in september met een aantal kaderleden van de in de loop van 1944 ontbonden « Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen » naar Duitsland getrokken, waar door Van de Wiele de arbeidsdienstplicht werd ingevoerd. Op 2 december 1944 werden Van Thillo en zijn Waalse tegenhanger Closset vereremerkt met de orde van de Duitse adelaar (*L'Avenir*, 3-4 december 1944). Over de arbeidsdienst der Vlamingen in Duitsland, zie het artikel « Van de spade naar het geweer. De Landsleider op bezoek bij de Vlaamsche Arbeidsdienstmannen », in *Vlaanderen Vrij*, 15 maart 1945. — Tevens Mathias-Georg HAUPT, *Der « Arbeitseinsatz » der belgischen Bevölkerung während des zweiten Weltkrieges*, Bonn, Rheinische Friedrich-Wilhelm-Universität, 1970, 238 p.

(187) *RVR*, brief van 10.3.72, onder alle voorbehoud vanwege *RVR - ED.*

(188) Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44 : *Für Jugendfragen, Arbeitsdienst, Gesundheitswesen, NSV, flämische SS, Frauenschaft usw. bestehen weitere selbständige kleinere Arbeitsgruppen unter der Leitung bewährter Persönlichkeiten aus Kreisen der Deutsch-Flämische Arbeitsgemeinschaft und des Flämischen Nationalverbandes.*

(189) Zie *Vlaanderen Vrij*, 11/12 maart 1945, in rubriek « Kleine aankondigingen » overlijdensbericht van een medewerker van de gouwafvaardiging Hessen-Nassau, gesneuveld bij een bombardement, medegedeeld op 26 januari 1945 door Landsleiding Vlaanderen, Middenbeheer, J... D..., Plv. Stafleider.

(190) *RVR.*

(191) *ED - JVDW.*

(192) J.R. HERMANS, *op. cit.*, p. 174 — *ED - AS - RVR.*

Landsleiding kon er vergaderen, de leden ervan konden elkaar ontmoeten, wanneer zij het wilden. Wat dan soms tot hevige spanningen leidde, gevolg van de verschillende ambities, die botsingen teweegbrachten. Voor Verschaeve werd die situatie soms te hard, gekonkel kon hem niet bevallen. Het kleinzielige intrigeren was hem te min. In zijn dagboek noteerde hij dan ook: « Kleinheid van mensen zag ik genoeg. Waar grootheid in de gedachten ontbreekt, zijn de gedachtendragers heel klein... Zij konden het niet achter stoelen of banken steken, velen, dat hun werken, reizen en lopen, geen werk voor de toekomst, maar jacht erop was » (193). Verschaeve liet hiervan ook wel iets doorschemeren in zijn brief aan Himmler, waar hij, om toch een nieuw onderdak te vinden voor de Landsleiding, wees op het belang van het regelmatig kontakt, want schreef hij, *sonst weiss ich nicht wie Herr Van de Wiele die ihm gegebene Aufgabe mit den ja schon wenigen Menschen von Format, die ihn umgeben, in guten Ende führen kann.* Het grootste probleem, door die ontruiming teweeggebracht, was de verspreiding van de Landsleiding. Zelfs de brief van Van de Wiele, waarin hij vraagt toch over een plaats te kunnen beschikken, waar al zijn medewerkers samen kunnen zijn, *ich kümmere mich weder um Schlösser noch um Katen, sondern suche einfach die Möglichkeit um weiterarbeiten zu können,* kon niet meer baten.

Verschaeve en Borms en andere leden van de Landsleiding kwamen in de omgeving van Aussig (194) terecht, waar *Regierungspräsident* Krebs, een *Alte Kämpfer* voor de aanhechting van Sudetenland bij Duitsland en daardoor goed gekend door en bekend met de Vlaamse Nationalisten (195), een kasteel ter beschikking had gesteld (196). Borms vertrok echter naar Teplitz, waar hij een kuur voor zijn kreupel been volgde (197), terwijl C. Verschaeve, opnieuw op uitnodiging van Krebs, naar Teschen-Bodenbach (198), en vervolgens naar het dichtbij gelegen slot Gross-Priessen, bij de grafelijke familie Chotek, verhuisde, waar hij dan zijn brief aan Himmler zal opstellen (199).

Bel 1014

Een ander deel van de Landsleiding kwam te Hildesheim terecht, waar door Lauterbacher een school ter beschikking gesteld werd (200). De verhuizing bracht echter een hele breuk in de werkzaamheden mee (201).

De voor 16 november 1944 te Bad-Pyrmont geplande vergadering (202)

---

(193) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 524.

(194) Het huidige *Usti nad Laben*, in Tsjechoslovakije — *ED.*

(195) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 530-531.

(196) *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer SS.* — Tevens begeleidingsschrijven van Spaarmann, *SS-Hauptamt*, voor brief van Van de Wiele aan Dr. C. Brandt (in het Centrum, *BDC* I, 10).

(197) Zie *Borms, een leven van liefde en trouw*, hoofdstuk *Gods wegen*, p. 145. Teplitz heet nu Teplice. Het was een kuuroord in de aard van Karlsbad (het huidige Karlovy-Vary) en Marienbad (Mariénské Làzne).

(198) Het huidige Dečin.

(199) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 536-537.

(200) Zie voetnoot 193.

(201) *Tatsächlich ist die Arbeit der Landesleitung im Monat November durch die Suche nach Unterkunft stark behindert worden*, in *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS.*

kon in ieder geval te Bad-Pyrmont niet meer doorgaan. Wel werd in november te Potsdam een vergadering gehouden, waar erg geprotesteerd werd tegen de bombardementen met V-bommen op Antwerpen, waarover ondertussen berichten ontvangen waren. Het protest, dat vooral van Verschaeve (203) kwam, werd door de andere leden van de Landsleiding gesteund (204). Het haalde echter weinig uit. De bombardementen gingen verder.

De volgende vergadering had plaats te Aussig. Bij die gelegenheid stuurde Landsleider Van de Wiele op 7 december het volgende telegram aan Himmler : *Anlaesslich der ersten sitzung der Landesleitung Flandern in Aussig im Sudetenland, wo Grenzvolk von Grenzvolk gleichen Schicksals und gleichen Blutes aufgenommen wurde, grüssen wir Sie, Reichsführer-SS und erneuern den felsenfesten Glauben an den Endsieg in Unerschuetterlicher Treue. Heil Hitler* (205). Dit telegram toont duidelijk aan, dat er stevige sympatieën van de Nationalistische Vlamingen voor de vroegere strijd van de Sudetenduitsers bestonden. Van de Wiele begaf zich echter op gevaarlijk terrein waar hij beide volkeren als *Grenzvolke* beschouwt. Terwijl de Sudetenduitsers zich tegen de Tsjechoslovaakse staat keerden, om in Duitsland opgenomen te worden, zocht het Vlaamse Nationalisme in haar strijd tegen België ofwel een zelfstandiger Vlaanderen ofwel Groot-Nederland. En niet, zoals Van de Wiele het hier laat uitschijnen, opneming in Duitsland. Deze tekst roept wel heel wat vraagtekens op betreffende de betrekkingen die er zouden kunnen bestaan hebben tussen Vlaanderen en Duitsland, en Vlaanderen en het Germaanse Rijk na de overwinning, in de optiek van Van de Wiele.

Tijdens deze vergadering te Aussig zette E. Delvo de richtlijnen voor de ekonomische politiek uiteen (206). Ook de propagandaleider van de Landsleiding, Pol Le Roy, kwam aan het woord tijdens die vergadering. Hij deed er een heftige uitval tegen de houding van de Duitsers ten opzichte van Vlaanderen. Zij mochten de Vlamingen niet als knechten behandelen. De toekomstige verhoudingen in het Germaanse Rijk zouden nooit goed worden, wanneer de Duitsers geen afstand zouden doen van hun imperialisme. Het superioriteitsgevoel van de Duitsers moest plaats maken voor de erkenning van het « Volkse », dat toch een van de basisprincipes van het Nationaalsocialisme was (207).

Ondertussen werd de positie van Van de Wiele als Landsleider steviger.

---

(202) *Vortragsnotiz Wagner*, november 1944.

(203) C. VERSCHAEVE, I, p. 809. « Ondertussen heeft het bericht van de beschieting van Antwerpen door Duitse V-wapens hem bereikt. « Ik lees dat ze Antwerpen beschieten. Wie weet staat onze toren er nog ? Vlaamse soldaten schrijven mij : Dan kunnen wij met Duitsland niet meer medestrijden ».

(204) *RVR*, 4.3.71.

(205) *GRMA*, T 580, R 70, ordner 335.

(206) *ED* — Tevens *ED*, nota van 25.4.1972.

(207) *PLR* — Zie tevens de opvattingen van Verschaeve, uiteengezet in zijn openingsrede van de algemene vergadering van de Landsleiding op 26 oktober 1944. — *PLR* deelde nog mee, dat Verschaeve de inhoud van zijn rede te Aussig volledig onderschreef. *Regierungspräsident* Krebs zou echter de vergadering, die hij als gast bijwoonde, kwaad verlaten hebben na de tussenkomst van *PLR*.

Een officiële erkenning was echter nog steeds uitgebleven. Toen Verschaeve aan Himmler zijn klaagbrief stuurde, had hij er op gewezen, dat een deel van de sabotage tegen de Landsleiding veroorzaakt werd door het uitblijven van een officiële uitspraak over het bestaan van die Landsleiding: *Könne eine offizielle Mitteilung nicht allen Gauleitern gemacht werden dass die Landesleitung Vlanderns wirklich von Ihnen gestiftet und als solche anerkannt werden soll?*. Een officiële erkenning van de Landsleiding vanwege de RFSS bleef uit, maar onderhandelingen, gevoerd met het *SS-Hauptamt* en met het ministerie van Buitenlandse zaken, resulteerden in een eerste semi-officiële erkenning. Een financiële overeenkomst werd gesloten tussen het Rijk, vertegenwoordigd door het *Auswärtiges Amt,* en Van de Wiele. Deze overeenkomst werd getekend op 5 december 1944. Een dergelijke overeenkomst kwam eveneens tot stand tussen Degrelle en het *Auswärtiges Amt* (208).

Een krediet, waarvan het bedrag niet bepaald was, werd aan elk van beide *Volksgruppenführer* toegestaan (209). *SS-Sturmbannführer* Diederichsen, van het *SS-Hauptamt, Germanische Leitstelle*, moest de boekhouding kontroleren en beschikte, als financieel gevolmachtigde, én van Degrelle, én van Van de Wiele, over de kredietrekening (210). De terugbetaling van de ter beschikking gestelde gelden moest gebeuren bij de « bevrijding » van België. Een verdeling zou gemaakt worden tussen de onkosten, door Degrelle en door Van de Wiele gemaakt tijdens hun taak als Landsleider in Duitsland. Alle uitgaven, die door de Vlaamse Landsleiding werden gedaan, behalve de kosten van de frontinzet van de divisie, zouden door de Landsleiding moeten terugbetaald worden. Van de Wiele rekende er echter op dat de Duitsers na de oorlog hun negatieve betalingsbalans t.o.v. België zouden aanzuiveren (211). De Clearingovereenkomst met Duitsland van 2 augustus 1940 had er immers toe geleid dat het Duitse Rijk in 1944 voor ongeveer 60 miljard frank schuld had aan België (212). En er was ook de arbeid van de tewerkgestelde Vlamingen in Duitsland, die niet voldoende geëvalueerd werd. Daarenboven konden de tewerkgestelde arbeiders hun loon niet naar huis sturen, zodat er in Duitsland zelf een « Vlaams kapitaal » groeide (213).

Uiteindelijk op 15 december 1944 kwam een officiële erkenning van de Landsleiding, nog niet als regering, maar de mogelijkheid op te treden als *Träger einer belgischen Regierung* werd voor de toekomst door het *Auswär-*

---

(208) A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 99.

(209) Oorspronkelijk was een krediet van 3 miljoen *Reichsmark* voorzien. Zie *Aufzeichnung betreffend kreditweise Bereitstellung von Reichsmitteln für den Chef der Wallonischen Volksgruppe Léon Degrelle, 22 november 1944* (*AGAD* - Krug von Nidda).

(210) *Tannenberg, Auswärtiges Amt, an SS-Sturmbannführer Diederichsen, Germ. Leitstelle*, 30.11.44 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(211) *JVDW*.

(212) J. GERARD-LIBOIS, J. GOTOVITCH, *L'an 40. La Belgique occupée*, Bruxelles, Crisp, p. 163.

(213) *JVDW* trachtte nog de lonen via Zwitserland, met behulp van het Rode Kruis, naar België te laten doorsturen. Dat mislukte echter.

tiges Amt niet uitgesloten (214). In ieder geval werd Van de Wiele toch op die vijftiende december door von Ribbentrop ontvangen in zijn nieuwe hoedanigheid van *Leiter des flämischen Befreiungskomitees*. Degrelle was reeds op 8 december in diezelfde hoedanigheid ontvangen geworden (215). Op 18 december verscheen het perscommuniqué, waarin meegedeeld werd dat Degrelle en Van de Wiele, in hun hoedanigheid van leiders van de respektieve *Befreiungskomitees* door von Ribbentrop ontvangen werden. Het communiqué was eerder kort : de datum van ontvangst werd zelfs niet vermeld (216).

L'Avenir, de met *Vlaanderen Vrij* te vergelijken Waalse krant, beschouwde in zijn uitgave van 20 december 1944 de ontmoeting von Ribbentrop-Degrelle als uiterst belangrijk : het *Comité de Libération Wallon* werd officieel erkend (217). *L'Avenir* publiceerde meer details dan in het communiqué vermeld : Het onderhoud had bijna twee uur geduurd, de sfeer was zeer hartelijk geweest. *L'essentiel*, verklaarde Degrelle in het interview, *[est] que le gouvernement allemand me reconnaît le droit de représenter officiellement les intérêts de mes compatriotes wallons. Le « Comité de libération wallon » s'intégrera dans l'ensemble des organismes européens qui poursuivent le double but de refouler la barbarie soviétique et ploutocratique et de bâtir une Europe socialiste*. Op de vraag of er een standpunt ingenomen was betreffende het bestaan van België, antwoordde Degrelle : *Le problème de la transformation des Etats de l'Ouest n'est pas d'actualité. Il faut d'abord gagner la guerre... Après, on étudiera, dans un esprit sincère de fraternité nationale-socialiste, les moyens de régler au mieux les intérêts des différentes communautés populaires et notamment des communautés wallonne et flamande... D'abord vivre et travailler. Après, on établira des bornes s'il y a lieu et on collera de belles étiquettes.*

Diezelfde uitgave van *L'Avenir* blokletterde : *L'offensive allemande à l'ouest est en plein développement*. Het Ardennenoffensief was losgebroken sinds 16 december. Het grote ogenblik was daar. De hoop op de terugkeer, en de hoop op het realizeren van alles wat men in die lange maanden had bestudeerd en uitgedacht, was zeer groot.

---

(214) A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 100.

(215) *Ibidem*, p. 99.

(216) Verscheen o.a. in de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, 18 december 1944 : *DEGRELLE BEI RIBBENTROP. Der Reichsminister des Auswärtigen von Ribbentrop empfing den Leiter des wallonischen Befreiungskomitees, Kommandeur der SS-Division « Wallonien », SS-Sturmbannführer Léon Degrelle, sowie den Leiter des flämischen Befreiungskomitees Dr. Jef Van de Wiele, und hatte mit ihnen eine längere herzliche Aussprache.*

(217) *Une interview de Léon Degrelle. La Reconnaissance officielle par le gouvernement du Reich du Comité de Libération wallon.* We beschikken niet over *Vlaanderen Vrij* van die datum. Daarom deze « Waalse excursus ». Het parallel naast elkaar bestaan van Degrelle en Van de Wiele wettigt wel het vermoeden dat ook van Vlaamse zijde de reaktie van dezelfde aard zal geweest zijn.

TAKEN VOOR DE LANDSLEIDING

Terwijl de eigenlijke Landsleiding de statuten voor het *Reichsland Flandern* ontwierp, waarin de toekomstige strukturen en het toekomstige bestuur van Vlaanderen moest uitgewerkt worden, waren er nog andere taken, waarmee de Landsleiding en in het biezonder de Landsleider zelf, zich moesten belasten.

De eerste taak was voor alles de hulp aan de gevluchte Vlamingen. Voor hun onderkomen moest gezorgd worden, zij moesten bestaanszekerheid hebben. (We hebben hoger reeds de problemen, gerezen bij de evacuatie geschetst, en de wijze waarop men getracht heeft tegemoet te komen aan die moeilijkheden. Het volstaat hier te wijzen op de klachten, vervat in de brieven van C. Verschaeve en Van de Wiele aan Himmler). Wat de bestaanszekerheid betrof, waren er voor de volwassen mannen, inzover zij daartoe in staat waren, slechts twee mogelijkheden : werken of soldaat worden. Het eervolste, zo drukte de propaganda het uit, was de wapens op te nemen. Maar de keuze bleef toch bestaan (218).

Het grootste probleem werd echter gevormd door de jeugd. Talrijke kinderen hadden hun ouders moeten volgen. Scholen bestonden er echter voor hen niet. Diegenen, die reeds in Vlaanderen ingeschreven waren op scholen, door de De Vlag of de SS ingericht of gesteund, konden er, na de evacuatie, terug de lessen volgen. De Heemschool te 's Gravenwezel had, met het personeel, onderdak gevonden te Verden. Daar werden de lessen verder gegeven (219). De nieuwe lichting voor het *Langemarck-Studium* te Hannover, die einde augustus naar Duitsland had moeten vertrekken, om er het nieuwe schooljaar aan te vangen, was te Hannover aangekomen en kon er studeren (220). Ook de Rijksschool, die te Kwatrecht, bij Wetteren, gevestigd was, week naar Duitsland uit. Deze « eliteschool », de leerlingen moesten flink naar lichaam, geest en karakter zijn, werd vooreerst in het Harzgebergte gevestigd en naderhand in het Wartheland. In december waren er nog plaatsen vrij, zodat er toen nog kinderen, jongens van 10 tot 13 jaar, opgenomen konden worden (221).

Maar die enkele onderwijsinrichtingen konden alle kinderen niet opvangen. De anderen moesten dan maar naar Duitse scholen gaan, wat de meeste ouders niet aanstond. In de Landsleiding heeft men er dan ook aan gedacht een achttal Vlaamse klassen op te richten, waar de kinderen in hun moedertaal onderricht zouden krijgen (222). Men had trouwens die realizatie reeds voorgespiegeld (223).

---

(218) Interview W. Roland, 26.1.1971.

(219) *Vlaanderen Vrij*, 13 maart 1945. In memoriam voor één van de leerlingen, gedood tijdens een bombardement.

(220) Mededeling K. De Cat. — Tevens *Vlaanderen Vrij*, 14 maart 1945.

(221) *Balming*, 9.12.44.

(222) *RVR*.

(223) Zie voetnoot 83.

Voor de grotere jeugd was een eerste oplossing reeds voorhanden : de Arbeidsdienstplicht, in september 1944 afgekondigd, nam alle jonge Vlamingen gedurende zes maanden op. In een overzicht over de Vlaamse Arbeidsdienst noteerde *Vlaanderen Vrij* : « Krachtens dit besluit (van de verplichte arbeidsdienst) staan thans in de Vlaamsche Arbeidsdienstkampen, die geleid worden door geschoolde Vlaamsche Arbeidsdienstleiders, de grootere zonen van naar Duitschland uitgeweken Vlamingen naast jonge arbeiders, die vrijwillig, of ook onvrijwillig naar Duitschland zijn gekomen. De diensttijd duurt zes maanden, waarna de arbeidsmannen terug kunnen keeren naar hun fabrieken om er de wapens te helpen smeden voor de verdediging van Europa of zij kunnen zich vrijwillig melden voor de Vlaamsche SS-Volksgrenadierdivisie « Langemark » (224).

De Arbeidsdienstplicht werd afgekondigd voor de jonge mannen van de jaargangen 1924 tot 1927 en voor de ongehuwde meisjes van de jaargangen 1923-1927. R. Van Thillo was belast met de uitvoering van die beslissing. De mannelijke leden van de Arbeidsdienst zouden vooral voor militaire opdrachten ingezet worden, de kosten die daaruit voortkwamen werden dan door de *Wehrmacht* gedragen. In de loop van oktober besliste de *Reichs-Arbeitsführer* dat de buitenlandse Arbeidsdienstmannen dezelfde rechten en plichten hadden als de Duitse. De organizatie zelf van die Arbeidsdiensten moest niet aangepast worden. Het was immers slechts een tijdelijke opneming in het Rijk. Er werden twee Vlaamse afdelingen gevormd. De getalsterkte was niet zeer groot. Voor een eerste lichting, tot 15 december 1944, werden in totaal 597 Vlamingen en Walen geteld door de *Gauarbeitsämter*, die belast waren met het noteren van de beschikbare mensen voor de Arbeidsdiensten. Een tweede lichting, tot 22 december 1944, omvatte 245 *Belgier*. Het laatste beschikbare gegeven, uit een dienstnota van de *Reichsminister für Rüstung und Kriegsproduktion* van 2 januari 1945, wijst aan dat men, met uiterste datum 20 januari 1945, de opstelling van 500 Vlamingen en 1.600 Walen in de respektieve Arbeidsdiensten wilde zien (225).

Naast de Arbeidsdienstplicht bestond ook de Jeugddienstplicht. Daarvoor moesten alle « Mannelijke Vlamingen der jaargangen van 1926-1927 zich schriftelijk bij de *Reichsjugendführung, Germanische Jugend, Sonderstab Vlaanderen*... melden » (226). De aanmelding maakte het mogelijk deel te nemen aan een « Weersportkamp ». Voor een dergelijk kamp beschikken we over enkele inlichtingen. *Vlaanderen Vrij* van 21 november 1944 deelde mee aan de « Vlaamsche Jongens ! Het eerstvolgend weersportkamp gaat door van 28 november tot 19 december aanstaande in Kärnten ». Alhoewel het in de eerste plaats ging om een paramilitaire opleiding, schietonderricht, camouflage, sport enz., bleek het voor sommige mensen toch als vakantie bruikbaar te zijn.

---

(224) *Vlaanderen Vrij*, 15 maart 1945 : « Van de spade naar het geweer. De Landsleider op bezoek bij de Vlaamsche Arbeidsmannen ».

(225) M.G. HAUPT, *op. cit.*, p. 175-177. Dit werk geeft als datum van de beslissing de Vlaamse Arbeidsdienst verplichtend te maken 11 oktober 1944.

(226) *De Vlaamsche Post*, 22 november 1944.

De voeding was er goed en ondanks alle oefeningen was het er rustig. Men werd er niet geteisterd door bombardementen. Tenslotte, op het einde van het kamp, bleek de druk om als vrijwilliger naar de *Waffen-SS* te gaan, alhoewel onmiskenbaar, niet zó zwaar dat men er niet kon aan ontsnappen (227). In ieder geval bleek er een tendens te bestaan om de jeugd in het vaarwater van de wapendracht te krijgen. Vooral na januari 1945, wanneer werkelijk alles wat wapens kon dragen, opgeroepen werd, volgden in de Vlaamse pers de oproepen zich op, ofwel om Flakhelper te worden (228), ofwel om hulp te verlenen in gebieden die niet ver van het front gelegen waren (229). In diezelfde gedachtengang moet ook de oprichting van het *Hitlerjugend*-bataljon in de « Langemarckdivisie » gezien worden.

Ook de jonge arbeiders vielen dus onder de verplichte Arbeidsdienst. Het was dan ook vanzelfsprekend dat de Landsleiding trachtte iets voor de arbeiders in Duitsland te doen. Hoger werd reeds gesproken over de poging geld over te maken naar België. Die poging mislukte. Om het moreel van de Vlaamse arbeiders — Duitse bronnen noteren 350.000 Vlaamse arbeiders, zowel vrijwillige als verplicht tewerkgestelde (230), en de Landsleiding wilde beide kategorieën voor zich winnen — toch in die moeilijke omstandigheden, de voortdurende bombardementen, het zware werk, de scheiding van de familie, nog enigszins hoog te houden, werden diverse maatregelen genomen. Via het Rode Kruis werd de mogelijkheid onderzocht een, zeer beperkte, briefwisseling met België tot stand te brengen. De arbeiders kregen formulieren ter beschikking, waarin zij zeer kort hun groeten konden overmaken aan hun familie. Hetzelfde formulier zou door de familie in België moeten gebruikt worden om op haar beurt wat nieuws naar Duitsland te sturen (231). Ook dit initiatief slaagde niet (232). Wel konden korte groeten naar huis gestuurd

---

(227) A. Coolen, p. 65-68. *RVH* deelde mee dat de druk om naar de *Waffen-SS* te gaan, afhing van kamp tot kamp. Wanneer de officieren, die de leiding van het kamp in handen hadden, behoorden tot oudere jaargangen, werd er niet veel nadruk gelegd op de toetreding tot de *Waffen-SS*. Met jongere officieren, die meestal wegens zware verwondingen een dergelijke « opvoedingstaak » hadden gekregen, was de toestand helemaal anders.

(228) *Vlaanderen Vrij*, 8 maart 1945, « Hier spreekt het jonge Vlaanderen. Onze Staf staat bij de Flak ! » door B... G.... — Tevens op diezelfde dag « Adresverandering. Vlaamsche Flakhelpers. De Vlaamsche Jeugd staat reeds op alle mogelijke plaatsen haar man, in den strijd voor de uiteindelijke zege. Er zijn echter nog immer jongens tusschen 14 en 17 jaar die afzijdig staan. Zij kunnen onmiddellijk aangenomen worden als Flakhelper ».

(229) *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945, « Kriegseinsatz der Vlaamsche jeugd. Aan alle Vlaamsche jongens van de jaargangen 1928 en 1929, die idealisme en moed genoeg bezitten om in deze tijden van hoogen nood hun man te staan, wordt gelegenheid gegeven, als schildknapen van den Führer, mede te helpen om de vrijheid en het bestaan van hun volk en het Rijk te helpen verzekeren ».

(230) Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44. — Deze getallen zijn wel te hoog geschat. B.A. SIJES, *De arbeidsinzet. De gedwongen arbeid voor Nederlanders in Duitsland, 1940-1945*, 's Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1966, 730 p., geeft 183.000 arbeiders, 63.000 krijgsgevangenen en 8.900 politieke gevangenen, uit België afkomstig, in het Duitsland van 1945. P. POTARGENT, *La mise au travail de la main-d'œuvre belge dans le pays et à l'étranger durant l'occupation*, Bruxelles, Edimco, (1948), vermeldt 212.000 Belgische arbeiders, zowel vrijwilligers als verplichte, in Duitsland in 1945.

(231) *De Vlaamsche Post*, 5 november 1944.

(232) A. Coolen, p. 70.

worden over de radio. En dat is dan ook werkelijk gebeurd (233). Het was voor de Landsleiding, en vooral voor Van de Wiele, zeer belangrijk dat de arbeiders, zowel de verplicht tewerkgestelde als de vrijwillige, zich solidair voelden met de strijd van de Duitsers. Daarom ook de akties van bonte avonden, gezellige bijeenkomsten, voetbalmatchen en dergelijke meer, die de arbeiders ontspanning moesten geven.

Belangrijker voor de arbeiders was echter de houding van de Duitsers tegenover hen. Dikwijls was dat een houding van zuivere minachting, het duidelijk laten aanvoelen dat die Vlaamse arbeiders slechts *Ausländer* waren. Die houding bestond niet alleen tegen de arbeiders, maar ook tegenover leidende figuren van de Landsleiding vanwege bepaalde openbare instanties. Dat moet natuurlijk een zware teleurstelling geweest zijn voor die Vlamingen, die tot op het einde steun verleenden aan Duitsland. Van de Wiele zelf heeft er zich moeten over beklagen bij Himmler: *Z[ur]Z[ei]t werden meine Mitarbeiter als « Ausländer » durch polizeiliche und parteiliche Verfügung jeder Unterkunft beraubt* (234). Vandaar in de dagbladen wenken aan de arbeiders om zich aan een dergelijke misprijzende houding van bepaalde Duitsers niet te storen. De *Vlaamsche Post* van 5 november 1944 zag zich verplicht « De puntjes op de i » te stellen in het artikel « Zijn wij 'Ausländer'...? ». De redaktionele kommentaar bij het artikel, dat wijst op de erkenning van de grote prestaties door de Vlamingen verricht in het Duitse Rijk, is kenschetsend voor de gevolgde redenering: « Het woord 'Ausländer' heeft bij de Vlaamsche Arbeiders in Duitschland reeds veel kwaad bloed doen vloeien. Het is een scheldwoord geworden, waarvan de uitwerking even onfeilbaar is als deze van een rooden lap op een stier. Eensdeels verheugt ons deze vaststelling, want het bewijst dat de Vlamingen in Duitschland zich niet als buitenlander beschouwen, wat terzelfdertijd beteekent dat zij zich bewust zijn van hun Germaansche afstamming. Andersdeels betreuren wij het, dat er nog zulke kortzichtige Duitschers rondloopen, die het woord 'Ausländer' inderdaad als een scheldwoord gebruiken, ook ten overstaan van Vlaamsche arbeiders. Zulke Duitschers zijn in ieder geval geen nationaal-socialisten. Zij hebben nog niets van den huidigen tijd begrepen en verdienen ten hoogste onze medelijdende woorden: 'Zalig zijn diegenen die arm van geest zijn...' ». Dat bemoedigend artikel maakte echter geen einde aan de klachten vanwege de arbeiders. *Vlaanderen Vrij* moest er nog op terugkomen. Op 13 maart werd « Nog het 'Ausländer'-probleem » behandeld. Daarin werd vooral gewezen op de fierheid, die de Vlaming als Germaan moest hebben, om zich niet door beperkende « Voor Ausländer verboden »-bordjes te laten beïnvloeden. Men moest enkel antwoorden: « Heil Hitler, ik ben Vlaming en diensvolgens geen buitenlander »...

Het meest tastbare werk voor de Landsleiding was voor alles de opbouw

---

(233) *Ibidem* — Prof. J.L. Charles was zo vriendelijk de auteur te laten beschikken over luisterrapporten van de vijandelijke uitzendingen, in België beluisterd. Deze luisterrapporten beslaan de periode 16 februari - 29 maart 1945 (voortaan geciteerd als *Luisterrapport*). — Formulieren voor « Nieuws naar Huis over de Radio » verschenen in *Vlaanderen Vrij*, 21 november 1944.

(234) Brief van Van de Wiele aan Himmler, 8 november 1944. — Tevens *RVR*.

van de Vlaamse SS-Divisie. Verschaeve wees er in zijn brief aan Himmler op dat de groei van een sterke Vlaamse divisie een noodzaak was voor de eenheid van Vlaanderen : *Wie wichtig die Bildung eine starken Langemarck sei für den Gelingen Dr. Van de Wieles und für die Bildung einer einheitlichen und begeisterten vlämischen Strömung ist die reine Evidenz.*

De *Sturmbrigade « Langemarck »*, die voor heropfrissing en vooral voor heropstelling, na de zware verliezen tijdens de terugtocht uit Rusland, vanaf 3 mei 1944 op de oefenplaats Knauwitz, in Tsjechoslavakije, was gelegerd, werd naar de Lüneburgerheide overgeplaatst. Op 18 september immers had de RFSS het bevel gegeven de *Sturmbrigade* tot een divisie om te bouwen (235). Begin november bevonden zich al de manschappen, die de divisie moesten vormen, op de Lüneburgerheide. Het centrum was Soltau, waar de divisiestaf geplaatst werd.

Een eerste aanvulling kwam door het toetreden van een duizendtal manschappen van de Vlaamse Wacht, die einde september op de Lüneburgerheide aankwamen (236). Iedereen in de Vlaamse Wacht was wel niet onmiddellijk akkoord met die overname (237). Maar er was, voor de Vlaamse Wacht, de eed in Vlaanderen nog afgelegd op de Führer (238), en er was, voor de Divisie, de nood aan Vlaamse officieren. De Vlaamse Wacht bezat immers een volledig Vlaams kader, bestaande uit aktieve officieren van het Belgisch Leger. Uiteindelijk, na wekenlange onderhandelingen, werd de Vlaamse Wacht opgeslorpt (239).

Misschien leidde die behoefte aan een Vlaams officierenkader, reeds lang een klachtenonderwerp van de Vlamingen in de *Waffen-SS*, er eveneens toe dat Van Coppenolle door Kaltenbrunner benaderd werd (240). Van Coppenolle, die op 3 september te Aken door de SD op de trein naar Berlijn was gezet, werd op 4 september 1944 door *SS-Obergruppenführer* Kaltenbrunner in het *Reichssicherheitshauptamt* ontvangen. Hij kreeg het aanbod kommandeur van de *Division Flandern* te worden, met de rang van *SS-Brigadeführer* (gelijk aan generaal-majoor). Hij weigerde echter, riep zijn vermoeidheid in, de mogelijke represailles op zijn familie in België, en vooral zijn eed van officier. Toch kwam Kaltenbrunner enkele dagen later nog eens terug met zijn voorstel. Tevergeefs. We kunnen wel aannemen dat de Duitse instanties, met het oog op de hoger vermelde eis naar Vlaamse officieren, blij waren een mogelijke kandidaat-bevelhebber te vinden in de bekwame officier die Van

---

(235) Het bevel van Himmler, *GRMA*, T 175, R 141, fr. 2669164. Vermoedelijk werd de beslissing tot opstelling van de divisie reeds vroeger getroffen. Op 4 september 1944 immers kreeg Van Coppenolle, bevelhebber van de Belgische Rijkswacht tijdens de bezetting, het bevelhebberschap over de *Division Flandern* aangeboden (Mededeling van E. Van Coppenolle aan de auteur, 2.3.72, voortaan geciteerd als *EVC*). (Tevens A. DE BRUYNE, *Van Coppenolle*, p. 141).

(236) A. DE BRUYNE, *Oostfronters*, p. 88, geeft 700 manschappen op, terwijl *JF* meer dan duizend tot de divisie toegetreden Vlaamse Wachters telde.

(237) A. DE BRUYNE, *ibidem* — *JF*.

(238) Zie p. 31.

(239) A. DE BRUYNE, *Oostfronters*, p. 88 — *JF*.

(240) *EVC* — Tevens A. DE BRUYNE, *Van Coppenolle*, p. 141.

Coppenolle was. Daarbij kwam dan misschien wel de propagandistische waarde van de naam van Van Coppenolle, bekend als bevelhebber van de Rijkswacht en als een van de meest Vlaamsbewuste officieren van het Belgisch leger vóór de oorlog. Dat kon wel de rekrutering voor de divisie gemakkelijker doen verlopen.

Eigenaardig is het in ieder geval wel dat Van Coppenolle gekontakteerd werd door Kaltenbrunner, hoofd van de *Sicherheitspolizei* en van de SD, terwijl men hier eerder Berger, of iemand van het *SS-Führungshauptamt*, de militaire leiding van de *Waffen-SS*, zou verwacht hebben. Kaltenbrunner zou echter op 16 september door Himmler officieel belast worden met de organizatie en de leiding van verzetsbewegingen in Vlaanderen, Wallonië en Frankrijk, waarbij vooral beroep moest gedaan worden op de organizatie van Van der (*sic*) Wiele, van Degrelle en van Doriot en Darnand (241). Een rechtstreekse band tussen het aanbieden van een bevelhebberschap over een divisie en het oprichten van verzetsorganizaties is er niet, tenzij het RSHA hoopte met Van Coppenolles naam, waarvan zij hoopten te kunnen aannemen dat hij voor een belangrijk deel der Belgische bevolking nog een vaste waarde vertegenwoordigde, propaganda naar België te kunnen voeren : « Kijk, ook Van Coppenolle, de bevelhebber van de Belgische Rijkswacht, heeft gekozen in de strijd voor het nieuwe Europa tegen het bolsjevistisch-ploetokratisch gevaar » (242).

Ondertussen ging de opbouw van de divisie verder. *Standartenführer* Müller werd kommandeur van de divisie (243). Hij nam J. François als adjudant, om alle eventuele moeilijkheden, o.a. in verband met de psychologische aanpak van de Vlamingen, uit de weg te gaan (244). Later, wanneer Jef Van de Wiele, die op 9 november 1944 tot *Obersturmbannführer* bevorderd werd (245), zich meer en meer bij de divisie ophield en in feite de funktie van politiek bevelhebber uitoefende, werd een begin gemaakt met het opheffen van nog een andere grief van de Vlaamse SS-vrijwilligers : de kommandotaal zou het Nederlands worden. Van de Wiele begon dan ook lessen Nederlands te geven aan de Duitse officieren van de staf (246). Daaraan kwam een einde, toen de gevechtsklare eenheden naar de Eifel overgebracht werden in het kader van het Ardennenoffensief.

---

(241) *BDC* I, 8 — Het bevel, resultaat van een bespreking op 16 september 1944 in de *Feldkommandostelle* van de RFSS, gaf het RSHA opdracht in alle vroegere bezette gebieden of gebieden van gewezen bondgenoten (Roemenië, Finland en Bulgarije) verzetsorganizaties uit te bouwen.

(242) Dat de opinie van de doorsnee-Belg op dat ogenblik echter totaal anti-Van Coppenolle was, hoeft geen nadere uitleg.

(243) W. ROLAND, *Art. 113*, Antwerpen, Parallel, 1970, p. 169.

(244) *JF*.

(245) *SS-Personalveränderungsblatt*, 9 november 1944 (*BDC* I, 9). Het ging om de rang in de Algemene (Vlaamse) SS, dus niet om een militaire rang (*JVDW*). Deze rangen liepen niet altijd gelijk. Zo was *RVH Hauptsturmführer* bij de Algemene SS-Vlaanderen en slechts *Oberscharführer* in de *Waffen-SS* (*RVH*). Voor de overeenstemming van de SS-graden met die van de *Wehrmacht* en van het Frans leger, zie G.H. STEIN, *La Waffen-SS*, Paris, Stock, p. 303.

(246) *JVDW - JF*. JF deelde mee dat Müller nog eens zou gezegd hebben : *Der Van de Wiele, der soll uns noch Deutsch lernen.*

Ook de werving ging verder. Vergaderingen werden gehouden om de in Duitsland tewerkgestelde arbeiders en de geëvacueerden ertoe te bewegen dienst te nemen (247). De werving onder de geëvacueerden was reeds onmiddellijk, bij de opneming in Duitsland, aangevangen. Alle leden van SS-Vlaanderen, de *1. flämische SS-Standarte*, waren naar de Lüneburgerheide overgebracht en daar was de werving reeds begonnen. De Duitse organizatiegeest had er inmiddels voor gezorgd dat de *Abwicklungsstelle Jungclaus* alle *Ergänzungsstellen* (wervingsbureaus) op de hoogte gebracht had van de aanwezigheid van leden van de Algemene-SS, in staat om de wapens te dragen. Een tweehonderdtal Vlaamse SS-mannen meldden zich vrijwillig. De anderen werden tewerkgesteld in bedrijven te Weimar (248).

Reeds in september werd een oproep gepubliceerd, waarin Van de Wiele, toen nog als Landsleider der De Vlag, de mannen van de Algemene SS-Vlaanderen en alle andere Vlamingen, die in staat zijn de wapens op te nemen, oproept om dienst te nemen bij de *Waffen-SS* (249). De *Abwicklungsstelle Jungclaus* bracht ook de *Ergänzungsstellen* op de hoogte van de aanwezigheid in Duitsland van de Vlaamse en Waalse Wacht, de Vlaamse Wachtbrigade van Turcksin, zodat ook daar kon geworven worden voor de *Waffen-SS* (250). Alle Vlamingen, die reeds in een of andere *Waffen-SS*-verband vochten — er waren er in de divisie *Wiking*, in *Das Reich* (251) — moesten naar de *Volksgrenadierdivision Flandern* overgeplaatst worden. Teoretisch althans, want in de praktijk lieten die eenheden liefst geen geoefende manschappen los (252). Van de Wiele wilde al de Vlamingen, die in een of andere Duitse formatie streden, in de divisie samen krijgen. De politieke leiding zou Van de Wiele zelf in handen nemen. In die divisie zou een speciaal regiment *Langemarck* en een jeugdregiment opgebouwd worden (253).

---

(247) Zie o.a. Vraaggesprek met E. Coine, voormalig KAJ-hoofdleider in Duitsland, door F. Selleslagh, 23 juni 1971. Zie tevens *Balming*, 9.12.44 : « Vlaming die op Duitsche aarde leeft, wat doet gij ? Arbeidskameraad, sedert vele jaren hier, vertrouwd met den stijl en het tempo van het Duitsche leven of pas sedert enkele weken hier gastvrij opgenomen uitgewekene, die de vrijheid verkoost boven Angelsaksische terreur — ook in U leeft de haat. Is het dan nog wel noodig dat gij verplicht zoudt worden tot een eereopdracht, die in Uw Vlaamsch-zijn opgesloten ligt ? Uw plaats, de plaats van elken Vlaamschen jongen, van elken Vlaamschen man, zij ligt naast die van den Duitschen man. Zij ligt daar nu reeds. Wanneer ooit de Landsleider U op mocht roepen, om Uw deel te nemen aan den eindstrijd, dan moet Uw antwoord kunnen zijn : Zie, ik was er reeds ».

(248) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 14.

(249) *Im Geiste Langemarck. Alle Wehrfähigen Flamen zum Waffeneinsatz.* Dit artikel, opgesteld door de *SS-Standarte Kurt Eggers*, werd ter publikatie voorgelegd aan Himmler op 14 september 1944. Op 16 september kwam de toestemming tot publikatie (*BDC* I, 7). De *SS-Standarte Kurt Eggers* was de propaganda-eenheid van de *Waffen-SS*. Zij omvatte alle *Kriegsberichter* en stond onder leiding van Günther d'Alquen, die tevens hoofdredakteur van het SS-blad *Das Schwarze Korps* was. Over de aktiviteiten van de *Kurt Eggers*, zie Hasso VON WEDEL, *Propagandatruppen*, Neckargemünd, Kurt Vowinckelverlag, 1962, vooral p. 84-87 en 124-125.

(250) *Gesammtb. Wehrmachtbfh.*, p. 16.

(251) Zie Overlijdensbericht van Willi Moors, *Rottenführer* bij *Das Reich*, gesneuveld aan het Westfront, in *Vlaanderen Vrij*, 1 maart 1945.

(252) *JF.*

(253) Nota Dr. Goeken aan Dr. Reichel, 12.10.44 (*AGAD* - Krug von Nidda).

Himmler hechtte blijkbaar zeer veel belang aan de naam *Langemarck*. Toen het Legioen *Flandern* in 1943 tot een *Sturmbrigade* omgevormd werd, werd daaraan de naam *6. SS-Freiw. Sturmbrigade « Langemarck »* gegeven. *Langemarck* was de naam geweest van een gemotorizeerd regiment van de *Das Reich*-divisie. Dat regiment werd toen ontbonden. De Vlamingen, die in dat regiment hadden gediend, en ook in de andere eenheden van *Das Reich*, werden naar de *Sturmbrigade* overgeplaatst. De traditie van het regiment moest, gevoegd bij die van het Legioen, de traditie van de *Sturmbrigade* vormen (254). Na protest, én van Van de Wiele, én van Elias, werd de naam uiteindelijk *6. Fläm. SS. Freiw. Sturmbrigade* (255). Toen de divisie opgesteld werd, moest, om de Vlaamse toon aan te geven, wel de naam *Flandern* aan de nieuwe eenheid gegeven worden. In een eerste periode heette de eenheid dan ook *Volksgrenadierdivision Flandern*, zoals ze ook in de door Van de Wiele gevoerde propaganda vermeld werd (256). De naam *Langemarck* was echter niet vergeten. Een speciaal regiment in de *Flandern*-divisie zou die naam ontvangen. Uiteindelijk kreeg de divisie toch die door Himmler gewilde naam. Men sprak nog alleen maar van « Langemarckdivisie » (257). In officiële stukken heette het *27. SS. Freiw. Grenadierdivision « Langemarck »*. En dat terwijl de *Wallonien* steeds haar naam van herkomst mocht dragen (258).

De Vlaamse Wacht had met niet teveel moeilijkheden de Divisie vervoegd. Anders verliep het met de Vlamingen, die dienst deden in *Nationalsozialistisches Kraftfahrer-Korps* (NSKK)-regimenten. *NSKK-Obergruppenführer* von Bayern-Ehrenburg weigerde zijn manschappen te verplichten naar de *Waffen-SS* over te gaan. Dat werd als sabotage uitgelegd en Elias, die in verband met de werving voor de NSKK-regimenten tijdens de bezetting met Von Bayern-Ehrenburg had samengewerkt, werd de grootste schuldige genoemd (259).

Het gelukte ook niet om de ex-Vlaamse Wachtbrigade - *Flakbrigade* in de divisie te brengen. C. Turcksin, *Oberstleutnant* van de *Luftwaffe*, voelde er niets voor zijn manschappen aan het Oostfront te laten inzetten. Toen hij te Lippstadt, waar zijn eenheid gekazerneerd werd, merkte dat de *Flakbrigade* verdeeld werd, om in verschillende steden de luchtafweer aan te vullen, nam hij kontakt op met het *Luftgaukommando XIV* te Wiesbaden. Talrijke officieren, die met Turcksin hadden samengewerkt in België, waren in dat *Luftgaukommando* terechtgekomen. Turcksin bood zijn *Flakbrigade* als gesloten een-

---

(254) Ongedateerd bevel van Himmler (*GRMA*, T 175, R 66, fr. 2581991). W. ROLAND, *op. cit.*, p. 128, geeft 1 juli 1943 op als de dag, waarop Himmler de beslissing nam de *Sturmbrigade* op te richten.

(255) A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 125, noot 38.

(256) Nota Dr. Goeken aan Dr. Reichel, 12.10.44. — Zie *De Vlaamsche Post*, 5 november 1944. — Zie de brief van Van de Wiele aan Himmler.

(257) *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS.*

(258) G.H. STEIN, *op. cit.*, p. 175. — Tevens *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht 1940-1945, Geführt von* Helmuth Greiner *und* Percy Ernst Schramm, *herausgegeben von* Percy Ernst Schramm. Hier *Band IV - 1944-1945, eingeleitet und herausgegeben von* P.E. Schramm, Frankfurt am Main, Bernard & Graefe *Verlag für Wehrwesen*, 1961, 2 *halbbanden* (geciteerd als OKW/KTB, IV, 1 of 2, hier 2, p. 1894).

(259) *Stellungnahme zu dem Brief von Dr. Verschaeve an den Reichsführer-SS.*

heid aan het *Luftgaukommando* aan. Terwijl de opleiding bezig was, werd hij belast met de verdediging van de Rijnbrug te Germersheim. Daar hij bovendien nog individuele leden van de Vlaamse Wacht had opgenomen, kreeg hij het zwaar te verduren vanwege het *SS-Hauptamt*. Hij werd enkele keren bij Berger ontboden, waar hem de laatste maal, juist voor het uitbreken van het Ardennenoffensief, nogmaals gevraagd werd zijn eenheid bij de Divisie aan te sluiten. De terugkeer naar Vlaanderen stond immers voor de deur, aldus Berger. Turcksin beriep zich op zijn verbintenis met het *Luftgaukommando XIV* en weigerde naar de divisie over te gaan, daarin gesteund door het O.K.L. (260). Ook deze weigering om tot de *Waffen-SS* toe te treden, werd aan Elias verweten. In zijn brief van 8 november 1944 liet Van de Wiele dan ook zijn ergernis blijken over die houding van Elias : *So ist es möglich, dass Verbände des NSKK, der Flämische Wachbrigade, darin durch deutsche Behörden unterstützt, durch die laufende Hetze des Dr. Elias sich trotz Ihres Befehls einfach verweigern, zur Division zu stossen.*

Ook Verschaeve reageerde heftig. Voor hem waren de Vlaamse *Waffen-SS*-vrijwilligers de beste van alle Vlamingen. Degenen in wie het schoonst de deugden van de Vlamingen belichaamd zijn : « Uit uw daden en van uit uw wonden rijst dit opperste, het boven alles : « Vlaanderen, Vlaanderen boven al ! ». Gij zingt niet onder 't vechten. Als gij vecht, dan vecht gij ! Daarom is uw vechten dan ook vechten, een louter dadenlied van liefde en offer » (261). En Verschaeve schreef aan Himmler : *Dr. Elias treibt sein Spiel weiter, verbietet seinen Männern Mitwirkung, schlimmer noch, sabotiert eine der wichtigsten Aufgaben des Landesleiters : die Bildung des Volksgrenadiersdivision « Langemarck ». Seinen Männern des V.N.V. rät er ab sich dafür zu melden.*

Toch kwamen meer en meer mensen naar de divisie. Op 12 oktober deelde Goeken mee, dat op dat ogenblik verdere werving moet gestaakt worden, daar de opleidingsmogelijkheden beperkt zijn (262). Een maand later maakte Van de Wiele de konstatatie dat hij reeds 2000 man voor de divisie geworven heeft, maar dat verdere werving niet mogelijk blijkt, want tijdelijk kunnen geen nieuwe rekruten aanvaard worden (263). In december omvat de divisie een 6000 man (264).

---

(260) *Idem — Trotz Befehl des Reichsmarschalls und verschiedener Anträge seitens des SS-Hauptamtes lehnt das OKL die Uebergabe dieser Männer ab, weil sie bereits im Besitze von Soldbüchern seien und zu Lehrgängen abkommandiert wären.* — Tevens *CT* en E. de V., *op. cit.*

(261) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 517. Uit een rede, die Schellong, bevelhebber van de *Sturmbrigade Langemarck* en voor de komst van Müller dd. bevelhebber van de divisie, gevraagd had uit te spreken ter gelegenheid van de overplaatsing van hetgeen de *Sturmbrigade* geweest was, naar de Lüneburgerheide voor de divisieopstelling. Die rede werd geschreven op 2 oktober 1944, te Bad Pyrmont.

(262) Nota Dr. Goeken aan Dr. Reichel, 12.10.44.

(263) Brief van Van de Wiele aan Himmler, 8 november 1944.

(264) Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44.

TERUG NAAR VLAANDEREN ?

Op 16 december 1944 bracht het Ardennenoffensief een laatste samenballing van de Duitse krachten op het westelijk front. De aanval was gericht op Antwerpen. Zoals in mei 1940 werden de Ardennen als doortochtsgebied gekozen.

Voor de Landsleiding en de Vlamingen die er zich bij aangesloten hadden, waren de berichten over het offensief goed nieuws. Men had immers nooit aan die terugkeer getwijfeld ! Het verblijf in Duitsland was maar tijdelijk (265). De Landsleiding zelf had zich naar Wahn begeven, om klaar te zijn wanneer Vlaanderen zou bevrijd worden.

Toen Van de Wiele door von Ribbentrop erkend werd als leider van het Vlaams Bevrijdingskomitee, had Berger hem medegedeeld dat het, met het oog op de komende gebeurtenissen in het Westen, beter zou zijn dat hij en zijn staf zich bij de grens bevonden. *Macht euch auf dem Weg. Der Sepp (Dietrich)* (266) *kennt gar nichts von Politik !* Inderdaad, Degrelle kon Dietrich overhalen hem alle politieke macht over de « bevrijde » gebieden te geven (267). Van de Wiele riep toen zijn medewerkers bijeen te Soltau, bij de divisiestaf. Daar werd tevens een kampgroep gevormd, die als reserve moest dienen voor de oprukkende Duitse troepen en die nabij Düren zou worden gelegerd.

De aktieve leden van de Landsleiding, Borms, Verschaeve noch Jacob waren daarbij, werden in een uniform gestoken en in een soort propagandakompagnie samengebracht (268). Deze propagandakompagnie werd onder bevel geplaatst van J. François, hoofd van *Abteilung VI*, waaronder normalerwijze de *Kriegsberichter* ressorteerden (269). Samen met de Kampgroep van de divisie, in totaal 3300 man (270), trok de nieuwbakken propagandakompagnie met de trein via Bielefeld naar Wahn, bij Keulen. Daar vestigde zich de Landsleiding, wachtend op de terugkeer naar Vlaanderen. Te Bonn hadden zich intussen de leden van het Waalse bevrijdingskomitee gevestigd (271).

---

(265) In die zin werd geredeneerd bij de inzet van de Vlaamse en Waalse Arbeidsdienst in het Rijk. De organizatie van die Arbeidsdiensten zou onveranderd blijven, daar het hier ging over *eine Frage von vorübergehender Dauer bis Wiederbesetzung des belgischen Raumes* (M.G. HAUPT, *op. cit.*, p. 176).

(266) *SS-Oberstgruppenführer* Sepp Dietrich was kommandeur van de VIe *SS-Panzer-Armeegruppe*, die de hoofdrol moest spelen in het Ardennen-offensief.

(267) *JVDW* — Dietrich sloot immers op 1 januari 1945 een overeenkomst met Degrelle : *In Einvernehmen mit den Oberbefehlshaber der Heeresgruppe B beauftrage ich Sie mit der Führung der zivilen, politischen und militärischen Ordnung unter Uebertragung der dazu notwendigen Volmachten in den von den deutschen Truppen besetzten Gebieten. Zur Durchführung dieses Auftrages werden Ihnen als Volksführer die Belgischen Behörden unterstellt.* Van de Wiele was toen echter overtuigd dat hij de belangrijkste figuur in België werd. Zie verder voetnoot 286.

(268) *PLR - RVR - RVH - JF.*

(269) *PLR - JF - RVR.*

(270) Telegram Diehl over onderhoud met Van de Wiele op 4 januari 1945 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(271) DE BECKER, *op. cit.*, p. 32 : *En janvier 1945, lorsque l'offensive von Runstedt (sic) éveilla des espoirs inconsidérés dans les milieux rexistes, une foule de politiciens de ce mouvement se réunirent à Bonn, prêts à rentrer en Belgique dans les fourgons de l'étranger. Ils y donnèrent le spectacle burlesque de gens se distribuant des postes de gouverneurs ou de bourgmestres, avant même de savoir quelle attitude prendraient les Allemands à leur égard.*

Van Keulen uit vertrok een kleinere kampgroep, 2300 man sterk (272) naar de *Urfttalsperre*, waar de troepen als reserve gestationeerd bleven (273). Het resterende troependeel, 1000 man, bleef te Wahn, waar de Landsleiding zich voorbereidde op de intocht in Vlaanderen. Het lag in de bedoeling de propagandakompagnie geleidelijk te ontbinden bij de intocht achter de Duitse troepen, om zo spoedig mogelijk zelf het beheer van het land in handen te nemen (274). Dat gebeurde in overeenstemming met de beslissing die op 29 december genomen was in een bespreking bij Rijksminister Lammers, waarbij de *Reichskanzlei*, het *Auswärtiges Amt*, de RFSS en een vertegenwoordiger van de *Wehrmacht* aanwezig waren. Deze keer waren er voor de bezetting geen plannen opgemaakt, zoals in mei 1940. Richtlijn was in ieder geval het veroverde gebied niet als bezet land te beschouwen, maar het over te dragen aan Vandewile (*sic*), wat Vlaanderen betrof, en aan Degrelle, wat Wallonië betrof. De bespreking had echter ook als resultaat dat dergelijke maatregelen voorlopig nog niet moesten getroffen worden, daar het totdusver veroverde gebied nog te klein was. In ieder geval zou een *Reichsbevollmächtigte* als koördinator optreden. Grohé kwam voor die funktie in aanmerking (275).

Veel praktische maatregelen werden er in de schoot van de Landsleiding tijdens die periode niet genomen. Wel was Lagrou belast met het onmiddellijk in de eter brengen van Radio-Brussel, zodra België heroverd was (276). Wat het bestuur van Vlaanderen betrof, waren er bepaalde ideeën in omloop. Precieze plannen kon men echter niet maken. In ieder geval moest men beroep doen op mensen, die in het land gebleven waren, wier akkoord men uiteraard niet kon vragen. Ook dacht men eraan een drieledige struktuur op te bouwen : Partij, onder leiding van de Landsleider, Arbeidsfront, onder leiding van Delvo, en een administratie, waarvoor Elias in aanmerking kwam, indien hij wilde meewerken (277).

De leider van het V.N.V. was nog steeds een belangrijke partner gebleken in het politieke spel in Duitsland. Zijn aktie tegen de SS had de hogere instanties er nog niet toe kunnen aanzetten doortastender tegen hem op te treden. Op het einde van december werd Elias naar Berlijn ontboden. Het RSHA wilde nog een poging doen om Elias te doen samenwerken met Van de Wiele. Dat werd echter door de VNV-leider geweigerd. Daarop werd de beslissing genomen Elias in quarantaine te plaatsen in Hirschegg, bij Oberstdorf in de Beierse Alpen, waar hij onder andere Raymond De Becker als medegast zou hebben (278). Alvorens die maatregel te nemen, werd nog een laatste poging ondernomen om Elias te overtuigen. Op 3 januari werd Elias

---

(272) Telegram Diehl over onderhoud met Van de Wiele op 4 januari 1945.
(273) A. DE BRUYNE, *Oostfronters*, p. 89-90.
(274) *RVR - JVDW - ED.*
(275) OKW/KTB, IV, 2, p. 983.
(276) *ED.*
(277) *JVDW* — Tevens *ED* en *HJE*.
(278) *HJE* — E. de V., *op. cit.* — Raymond DE BECKER, *op. cit.*, p. 67.

opnieuw ontboden op het RSHA, door *SS-Obersturmbannführer* Von Loeb en *SS-Sturmbannführer* Süss. Er werd gedreigd (279). Toch mocht Elias nog terug naar Lippstadt, men zou hem komen halen om hem in verzekerde bewaring te nemen. De tiende januari werd Elias dan door de Gestapo gehaald te Lippstadt. De twaalfde kwam hij te Hirschegg aan. Maar zelfs dan bleef hij nog belangrijk voor het RSHA. Er werd in ieder geval besloten *die Tür offen zu halten* (280).

Daar men de VNV-leider voorlopig toch wat opzij wou laten liggen, werd druk uitgeoefend op Joris Vansteenland, de kommandant-generaal van de Zwarte Brigade. Ook Vansteenland werd enkele malen op het RSHA ontboden, om toe te treden tot de Landsleiding (281). Vansteenland kon zich echter steeds verschuilen achter zijn eed van trouw aan de Leider van het VNV, waarvan hij niet ontslagen was (282). Zodoende trad het VNV als organizatie niet toe tot de Landsleiding. Van de Wiele slaagde er echter later wel in de Limburgse senator Lyssens voor de Landsleiding te winnen (283).

De opinies van Van de Wiele tijdens die periode te Wahn, vindt men best weergegeven in een aantekening, opgesteld door Diehl, vertegenwoordiger van het *Auswärtiges Amt*, na de besprekingen met Van de Wiele (284). Diehl verbleef omstreeks 13 januari een drietal dagen te Wahn. België, aldus Van de Wiele, moet gesplitst worden in onafhankelijke staatkundige konstrukties. De naam ervan, *Reichsmark* of *Reichsgau*, heeft geen enkel belang. Het belangrijkste is een einde te maken aan het toch niet natuurlijk gegroeide samenleven van Vlamingen en Walen in de Belgische staat. België was een door de Engelsen kunstmatig in het leven geroepen oplossing. Vlaanderen moet nu verenigd worden met het Rijk. Het Rijk ziet Van de Wiele niet als een bestuurseenheid, maar veeleer als het geestelijk centrum van Europa. De staatshoofden van Vlaanderen en Wallonië zouden verantwoordelijk zijn tegenover de *Führer*. Ambtenaren en soldaten zouden de eed van trouw op de *Führer* van het Rijk afleggen. In de optiek van Van de Wiele kon die *Führer*, na het overlijden van Hitler, evengoed een niet-Duitser zijn (285).

De samenwerking met het Rijk zou aan de top van de staatsleiding gebeuren. Interne Vlaamse problemen werden beschouwd als zaken die alleen de Vlamingen aangaan. Alleen op technisch gebied zou er rechtstreeks kontakt bestaan met het Rijk. De splitsing van België zou niet onmiddellijk gebeuren. Gedurende een nog onbepaalde tijd zou de Belgische « ruimte » als eenheid blijven bestaan. Een gemengd komitee, bestaande uit Vlaamse en Waalse specialisten, en door een Duitser voorgezeten, zou bevoegd zijn voor technische

---

(279) *HJE*.

(280) Aantekening Krug von Nidda, 19.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(281) *JVS*.

(282) *JVS* — Tevens Aantekening Krug von Nidda, 6.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(283) Aantekening Krug von Nidda over onderhoud met Van de Wiele, 25.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(284) Telegram Diehl over onderhoud met Van de Wiele, 13.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(285) *AS* deelde mee dat Van de Wiele in de Landsleiding verteld had dat hij een dergelijk voorstel had gedaan op een vergadering te Berlijn.

problemen, zoals spoorwegen, financiën, posterijen en energie-beleid. Dit komitee zou echter geen politieke richtlijnen kunnen geven (286). Brussel zou bestuurd worden door een Vlaamse burgemeester, die er door een goed gevoerde kultuurpolitiek, de Franse invloeden zou moeten tegengaan. Brussel mocht ook geen politiek centrum meer zijn. Alle administraties moeten, hetzij naar Antwerpen, wat Vlaanderen betreft, hetzij naar Luik of Doornik, wat Wallonië betreft, overgebracht worden.

Van de Wiele voegde eraan toe dat hij in Vlaanderen alle bruikbare mensen zou laten meewerken, ook diegenen die niet tot « aktivistische » groepen behoorden. Ook Delvo was deze mening toegedaan. Men moest beroep doen op alle bekwame mensen, zelfs als het « attentisten » waren, zelfs als het sympatizanten van het verzet geweest waren (287). Dat staat wel in volmaakte tegenstelling met wat in die « aktivistische middens » tot uitdrukking gebracht wordt. *Balming, Strijdblad voor het Nationaalsocialistisch Vlaanderen*, legde er de nadruk op dat « onze revolutie hopeloos was gekompromiteerd én door de Godgevloekte, schandelijk-potsierlijke « nieuwe orde » én door de houding van sommige gezaghebbers die 't volk als dragers van 's Führers leer dacht te moeten aanzien, maar die in werkelijkheid niets anders geweest zijn dan medeheulers of werktuigen van de sluwe Duitschhatende, Belgische reaktie » (288).

Even onverzoenlijk tegen het VNV, want dat werd vooral gevizeerd, schreef Piet van Rossem in *De Waag*, het Nederlandse nationaalsocialistische weekblad. In de artikelenreeks *Flandria quo vadis?* wordt gewezen op de nefaste rol, die het VNV in Vlaanderen, volgens de aktivisten, gespeeld had. De konklusie werd getrokken : « Wanneer Vlaanderen weer bevrijd zal zijn, zullen deze elementen niet meer terug mogen keeren. Dan zal er geen partij meer zijn, die practisch alle openbare functies in handen heeft en grondig anti-Duitsch is. Dan zullen er geen arrondissementsleiders meer zijn, die, wanneer zij de idee van het Rijk hooren uiteenzetten, verschrikt wegloopen met de opmerking : 'Dat is pan-Germaansch, daar doen wij niet aan mee' » (289).

Dergelijke opvattingen komen niet overeen met hetgeen blijkbaar in de bedoeling lag van de Landsleiding. Bereidde er zich dan reeds een nieuwe machtsstrijd voor in de rangen van *le dernier carré* der kollaborateurs ? (290).

Delvo (18)

Als laatste punt van de uiteenzetting van Van de Wiele, noteerde Diehl de oprichting van een *Flämischen Volksrat*, die tot opdracht had een nauwe binding tussen leiding en volk tot stand te brengen, en tevens moest zorgen dat tot geen politieke excessen werd overgegaan. Deze Volksraad zou de uit-

---

(286) Cfr. « In het hoofdkwartier van Himmler werd toen [bij het Ardennenoffensief] besloten dat ik, met het oog op de wederbezetting van België, Landsleider zou worden van een Belgische regering. Degrelle maakte deel uit van die regering en noemde zichzelf : *Le Chef du peuple wallon*. Wij waren akkoord gekomen de Belgische Bestuurlijke ministeries te behouden en ze te verdelen tussen Vlamingen en Walen ». Verklaring van Van de Wiele, tijdens zijn proces voor het Militaire Gerechtshof te Antwerpen, volgens het verslag in *De Standaard*, 14 november 1947.

(287) *ED*.

(288) « Rijk en Socialisme », in *Balming*, 9.12.1944.

(289) *De Waag*, 15 december 1944.

(290) *JVDW* achtte dit niet uitgesloten.

breiding geweest zijn van de Adviesraad der Landsleiding (291). Van de Wiele had ook reeds de personeelsbezetting van de administratie gedetailleerd voorbereid en de innerlijke struktuur van de nieuwe staat was voorzien. In die staat was een hoofdrol voorzien voor de eenheidspartij, die het moreel gezag van de staat moest worden. Deze partij zou weinig leden tellen, om de zuiverheid van de idee te waarborgen (292).

HET EINDE

Aan de plannen naar Vlaanderen terug te keren, kwam een einde met het mislukken van het Ardennenoffensief. Von Ribbentrop kreeg van Hitler bevel alle problemen in verband met Vlaams-Waalse aangelegenheden, voortaan *dilatorisch* te behandelen (293). Vanaf 13 januari begon immers de terugtocht van de Duitse troepen (294).

Op 25 januari had Krug von Nidda een onderhoud met Van de Wiele, die *aus dem Belgischen Raum* teruggekeerd was. Krug von Nidda maakte Van de Wiele duidelijk dat er voor de eerstkomende tijd niet meer aan planning moest gedaan worden. Hoofdzaak was vechten en daarvoor was de aanvulling voor de « Langemarck »-divisie van het grootste belang (295). De Vlaams-Waalse problematiek was niet meer akuut in de momentele situatie. Van de Wiele maakte van dit onderhoud gebruik om in het bezit te komen van een sterkere radiozendpost. Hij motiveerde dit verzoek met erop te wijzen dat voor de vorming van verzetsbewegingen in België en voor het scheppen van onrust tegen de regering-Pierlot het verkieslijk was te beschikken over een eigen zender, van waaruit de in België bekende leidende Vlamingen, zoals Borms, Verschaeve en hijzelf, hun propaganda zouden kunnen voeren.

Totdusver werd het organizeren van verzetsorganizaties in België vanuit Duitsland hier kwasi niet behandeld (296). Kaltenbrunner was op 16 september 1944 al door Himmler belast geworden met de organizatie van verzetsbewegingen in de gebieden die door de Duitsers ontruimd werden. De organizatie ervan vorderde echter zeer traag. Weliswaar had men vrijwilligers geworven voor wat de naam *Jagdverband 502* zal krijgen (297). Maar op 5.12.1944 liet Krug von Nidda nog blijken dat het een taak voor het *Auswärtiges Amt* is, Van de Wiele ertoe te overhalen een « Vlaams Vrijheidslegioen »

(291) Zie voetnoot 120.

(292) *JVDW* — Vergelijk met *Eine kleine Truppe zuverlässiger Fanatiker sei mehr wert als eine grosse Partei*, wat von Ribbentrop aan Degrelle aanraadde tijdens hun onderhoud op 8 december 1944. Cfr. Verslag opgesteld door Schmidt, 10.12.44 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(293) A. DE JONGHE, *op. cit.*, p. 102.

(294) KTB/OKW, IV, 2, p. 1342.

(295) Aantekening Krug von Nidda, 25.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(296) Zie hoger, p. 74 en voetnoot 241.

(297) Interview W. Roland.

op te richten. Toen werden er reeds « aktivisten » opgeleid voor sabotage en inlichtingendienst (298). De beruchte Skorzeny werd meer in het biezonder belast met de opleiding en de inzet van dergelijke verzetsstrijders. Hij vertelde dat Fransen, Belgen, Hollanders en Noren zich aanboden om in hun respektievelijke landen verzetsbewegingen op te bouwen. Skorzeny vond het echter nogal zinloos. Een verzetsbeweging zonder medewerking van een groot deel der bevolking is immers een doodgeboren kind (299).

Op 12 december 1944 werd, tijdens een onderhoud Krug von Nidda-Grohé, nog eens gewezen op het belang de in België heersende onrustige toestand aan te wakkeren en een verzetsbeweging op te bouwen, die de regering Pierlot en de geallieerden moeilijkheden kan berokkenen. Maar uit het verder verloop van het gesprek blijkt dat reeds enkele *Frontgänger* gevat en geëxecuteerd werden, zodat er nieuwe moeten opgeleid worden (300). Er zijn zeker Vlaamse saboteurs naar België gestuurd tijdens die periode (301). Maar of er enig rendement van die akties bekomen werd, blijft een open vraag. Het steeds weer opnieuw naar voor brengen van de noodzaak dergelijke akties te steunen of te bevorderen, getuigt zeker niet van een groot sukses. Nog op 6 januari 1945 moet de oprichting van een verzetsorganizatie in België besproken worden door het *Auswärtiges Amt* met het RSHA, *Amt III en Amt VI*. Een bespoediging van deze aktie drong zich op. Skorzeny ging verder met de opleiding van daartoe in aanmerking komende vrijwilligers (302).

Na de terugkeer uit Wahn werden de leden van de Landsleiding weer verstrooid.

De laatste grote vergadering van de Landsleiding greep te Aussig plaats, in de loop van februari, enkele dagen vóór de bombardementen op Dresden (303). De gemoedsgesteltenis was er op een laagtepunt. De meeste aanwezigen hadden het voorgevoel : het zou de laatste vergadering zijn, als de toestand verder zou evolueren zoals hij zich toen voordeed (304). Verschaeve noteerde in zijn dagboek : « Al de hoop om Vlaanderen terug te zien, zo hel opgeflakkerd in 't Ardennenoffensief van Kerstdag, zonk als een strovuur neer, uitgedoofd, en Vlaanderen zelf verdween uit het zicht, werd ten minste ver

---

(298) Aantekening Krug von Nidda, 5.12.44.

(299) Otto SKORZENY, *Gebeim Kommando Skorzeny*, Hansa Verlag Josef Toth, 1950, p. 267.

(300) Verslag van Krug von Nidda over zijn onderhoud met Grohé op 12.12.44, gedateerd 14.12.44 (*AGAD* - Krug von Nidda).

(301) *RVR*.

(302) Aantekening Krug von Nidda, 6.1.45 (*AGAD* - Krug von Nidda). *Amt III* van het RSHA was belast met de *SD-mässige Ueberwachung des Volkstums in Belgien*, de kontrole op het SD-werk in verband met de *Volkstums*-politiek in België. *Amt VI* was de inlichtingendienst voor het buitenland.

(303) Dresden werd gebombardeerd op 13 en 14 februari 1945. Zie Sir Charles WEBSTER - Noble FRANKLAND, *The Strategic air Offensive against Germany 1939-1945, Vol. IV : Annexes and appendices*, London, Her Majesty's Stationery Office, 1961, p. 485.

(304) J.R. HERMANS, *op. cit.*, p. 9.

weg achteruitgedreven op een schemerende achtergrond door dit uitbreken van de moderne Hunnen » (305).

Voor de Landsleiding was er geen mogelijkheid tot werken meer, de leden waren overal verspreid, de voortdurende bombardementen maakten alle kontakten onmogelijk, de Landsleider houdt zich nog vooral op in de divisiestaf en zal later ook naar het Oostfront vertrekken (306). Het enige dat nog telde was vechten. Het *SS-Polizeibataillon*, opgericht door R. Lagrou, dat oorspronkelijk een echte politieformatie moest worden, waarvoor men beroep deed op mensen, die in België bij Rijkswacht en politie gediend hadden, werd in de divisie opgenomen (307).

Nog tijdens de laatste maand, op 11, 12 en 14 april verschenen in *Vlaanderen Vrij* oproepen aan de « Vlaamsche ambtenaren der voormalige Rijkswacht en Politie ». Zij moesten de *SS-Polizei-Brigade « Vlaanderen »* vervoegen. Het Bataljon werd dus teoretisch nog tot een Brigade uitgebreid.

Het jeugdregiment, waarvan sprake was bij de oprichting van de Vlaamse SS-Divisie, werd uiteindelijk een bataljon. Op 6 maart stuurde Axmann, *Jugendführer der NSDAP*, een telegram naar Himmler. Hij vroeg de toelating het jeugdbataljon de naam *SS-Freiwilligen-bataillon Hitlerjugend-Flandern* te geven. Het bataljon omvatte 4 kompagnieën. Alle kompagnie- en peletonchefs waren Vlamingen, meestal gewezen jeugdleiders. Het waren allen vrijwilligers (308). Axmann voegde er nog aan toe dat zij allen via de Weersportkampen in het bataljon gekomen waren (309). Eigenlijk lag het in de bedoeling van Van de Wiele dit bataljon vooral als een opleidingsmiddel te zien voor die jonge mannen, die later de officieren van de *Waffen-SS* moesten worden (310). Dat stemde overeen met het antwoord van Himmler. De RFSS liet Axmann weten dat de voorgestelde naam slechts door de *Führer* kon toegekend worden. Hij hoopte echter dat de opleiding biezonder goed zou zijn, want het ging om de toekomstige officieren en onderofficieren van de « Langemarck » (311).

Men wilde die jonge soldaten niet in de eerste lijn laten vechten, maar de eigen wil telde niet meer alleen. Toen de Russen, omstreeks 20 april door de lijnen van de *Langemarck-Kampfgruppe* — over divisies sprak men toen niet meer — heenbraken, werd het jeugdbataljon in de rug aangevallen.

---

(305) C. VERSCHAEVE, VIII, p. 693.

(306) *Vlaanderen Vrij*, 20 april 1945, artikel « De Führer verjaart » door Johan Sacré : « Voor die laatste kans staat thans de Vlaamsche SS-Divisie «Langemarck», samen met den Landsleider, aan het Oostfront ».

(307) Vermerk van *SS-Untersturmführer* Dotzauer over bespreking met Van de Wiele op 17 maart 1945 : *Der Landesleiter teilt mit, dass nach einer Entscheidung des Führungshauptamtes das Polizei-Bataillon in die Division übernommen wird. Besoldung der ehemaliger Polizeifreiwilligen durch das Reichssicherheitshauptamt fällt damit weg* (*AGAD*, VI.L.L.).

(308) *JVDW* legde er nog de nadruk op dat die jongens zo spoedig mogelijk naar het front wilden gaan.

(309) *GRMA*, T 175, R 66, fr. 2581974.

(310) *JVDW*.

(311) *GRMA*, T 175, R 66, fr. 2581972.

Omstreeks 25 april werd het in de omgeving van Prenzlau vernietigd. Zij vochten dapper, noteerden de memorialisten (312).

De divisie zelf kon nooit als een geheel optreden. Zodra eenheden voldoende geoefend schenen, werden zij naar het front gestuurd. Op 11 februari vochten eenheden van de divisie mee in het laatste offensief, dat door de Duitse troepen in Pommeren werd ondernomen, om de Russische aanvallen tegen te gaan. Van dan af zijn het achterhoedegevechten, bruggehoofden die tot de dood verdedigd moeten worden.

Begin april, aan het Oderfront werden de laatste reserves uit Soltau overgebracht. Dan ving de terugtocht aan, kwam het einde en de gevangenschap (313).

NABESCHOUWINGEN

We hebben getracht een schets te maken van het laatste stadium van de kollaboratie van Vlaamse milieus, van de laatste aktiviteiten van diegenen, die geloofden dat er met de Duitsers, met het nationaal-socialisme en vooral met de *Führer*, in wie zij een blind vertrouwen stelden, iets te bereiken viel voor Vlaanderen. Dat was in hoofdzaak toch de beweegreden geweest voor die kollaboratie.

In dit laatste stadium vormde zich in Duitsland een politieke groep, die na zekere tijd de vorm van een emigrantenregering aannam. Plannen werden gemaakt om Vlaanderen, na de « zekere » terugkeer te besturen en om te vormen. De personen die zich in die Landsleiding troffen, waren ervan overtuigd dat er voor Vlaanderen, zonder Duitse overwinning, niets meer te bereiken viel.

Uit het bronnenmateriaal blijkt dat de Landsleiding Vlaanderen wilde laten aanleunen bij Duitsland, zonder echter de eigen identiteit prijs te geven. Een groot aantal mensen uit de Landsleiding geloofden in de idee van het Germaanse Rijk en meenden in die eenheid de nodige kracht en bijstand te vinden voor de realizatie van « hun » Vlaanderen. Priester Verschaeve was er de grote voorstander van. In het zelfstandig geworden Vlaanderen zou ook het « socialisme » kunnen gerealizeerd worden, zoals andere leden van de Landsleiding zich dat voorstelden. De vraag in hoeverre dat alles aangevoeld werd door de « gewone » Vlamingen in Duitsland en in hoeverre de Landsleiding representatief is voor hun opinies, bleef onopgelost. Een nader onderzoek van het dagelijkse leven en van hun denkbeelden en wensen dringt zich op.

---

(312) W. TIEKE, *op. cit.*, p. 220 : *Zur K.G.R. stösste noch das Jugend-Btl. 27, das sich unter Hstuf. Stange tapfer schlägt. Aber am 25 April wird Prenzlau von den Sowjets genommen.* — Tevens *JVDW* en F. STEINER, *Die Freiwilligen. Idee und Opfergang*, Göttingen, Plesse-Verlag, 1963, p. 335.

(313) W. ROLAND, *op. cit.*, p. 170 en p. 189.

Elke emigrantenregering maakt natuurlijk mooie plannen. De euforie van het denkbeeld uiteindelijk gelijk te hebben en het afgesneden zijn van de reële politieke situatie hebben mooie, goedklinkende en in de emigrantenoptiek ook goedbedoelde plannen tot gevolg. Voor de historicus is het dan zeer interessant het tweeluik plannen - toepassing ervan te kunnen bestuderen. Dit werd ons hier onthouden. Om het muzikaal uit te drukken : we staan hier voor een *Unvollendete Symphonie*, waarin echter reeds aan de aanloop een einde wordt gesteld. De hoop naar Vlaanderen terug te keren, was zeer sterk tot het Ardennenoffensief. Maar na dit hoogtepunt zakt alles snel af, om uiteindelijk tot het niet te vervallen, zelfs nog vóór de wapens zwegen in Europa.